

BEVISVERDIEN AV TORGERSENS FORKLARING SOM ELEMENT FOR VURDERINGEN AV 1958-DOMMENS RIKTIGHET, SÆRLIG OM SPØRSMÅLET OM HAN VAR SAMMEN MED EN KVINNE.

I INNLEDNING: GENERELT OM BEVISVERDIEN AV TILTALTES FORKLARING

Skyldspørsmål avgjøres primært på grunnlag av sakens *objektive* bevis: Vitneforklaringer, dokumenter og sakkyndige uttalelser. Tiltaltes forklaring er et *tilleggsmoment*, men som er som hovedregel av underordnet betydning i forhold til de objektive bevis. Forklaringen er likevel en del av det samlede bevisbildet. Innhold og troverdighet vil kunne være avgjørende faktorer ved avgjørelsen av skyldspørsmålet.

Torgersens forklaring kan ha betydning på tre måter for skyldvurderingen:

- Forklaringen kan støtte påtalemyndighetens teori.
- Forklaringen kan svekke påtalemyndighetens teori.
- Forklaringen kan være nøytral i forhold til påtalemyndighetens teori.

Hvis forklaringen skal styrke påtalemyndighetens teori, må påtalemyndigheten *sannsynliggjøre* at Torgersens forklaring er usann på punkter som er relevante for skyldspørsmålet. Det er ikke Torgersen som skal godtgjøre at hans forklaring er riktig.

Hvilke punkter i Torgersens forklaring er sentrale?

Det som er særlig viktig i Torgersens forklaring er forklaringen for tidsrommet som tiltalen refererer seg til, det vil si forut for ca. kl. 00.50 drapsnatten.

Forklaringen og hans oppførsel for øvrig etter dette tidspunktet representerer *etterfølgende omstendigheter*, som eventuelt kan ha *tilleggsverdi* som støtteargumenter for vurderingen av om forklaringen for perioden som tiltalen refererer seg til, er riktig eller ikke.

Vi minner om hvor i de tidligere oversendte dokumenter man finner behandlingen av dette punktet:

- I begjæringen om gjenåpning er spørsmålet behandlet i del 3 pkt. V, jf. s. 173-188.
- I Dokumentutdragets bilag 4 (innlegg av 11.01.18), behandlet i pkt. III - VII, jf. s. 60-78.
- I påtalemyndighetens tilsvarende svar er spørsmålet særlig behandlet i pkt. 5.3.4, jf. s. 49-53.

– I vårt innlegg av 05.02.2019 vises det til drøftelsen i del 4 pkt. IV D, jf. s. 67-74.

II PÅ HVILKE PUNKTER ER TORGERSENS FORKLARING AV SÆRLIG BEVISMESSIG BETYDNING?

Dette er sist behandlet i vårt innlegg av 05.02.19, jf. del 4 pkt. II B, jf. s. 54 flg. med nærmere henvisning til begjæringens del 2 pkt. V, jf. s. 124-137.

Torgersens forklaring er særlig viktig for så vidt gjelder to forhold:

Drapsspørsmålet

Torgersens forklaring er i forhold til tiltalens post I og II av betydning for *ett punkt*. Det gjelder tidspunktet for når han kom tilbake til bopel. Torgersen forklarte som kjent at han gikk fra sentrum til Tore Hunds vei 24, og kom hjem ca. kl. 23.30, eller noe før. Hvis dette legges til grunn, har han alibi for tidsrommet mellom kl. 23.00 og 23.30, da påtalemyndigheten mener at han var i Skippergaten 6b og begikk drapet på Rigmor Johnsen.

Spørsmålet er om påtalemyndigheten kan sannsynliggjøre at Torgersens forklaring for denne tidsperioden er uriktig. Det springende punkt blir da om forklaringen til Torgersen støttes eller motsies av den øvrige bevisførsel.

Brannstiftelsen

Torgersens forklaring har også – på *ett punkt* – betydning for spørsmålet om han var brannstifter. Han har som kjent forklart at han syklet og gikk sammen med en kvinne til krysset Akersgaten/Prinsens gate i perioden da påtalemyndigheten mener at han var i Skippergaten 6b og anstiftet brannen.

Igjen er spørsmålet om påtalemyndigheten kan *sannsynliggjøre* at Torgersens forklaring på dette punkt er uriktig. Også her må vi ta stilling til om Torgersens forklaring støttes eller motsies av sakens øvrige bevis.

III NÆRMERE OM BETYDNINGEN AV OM TORGERSEN VAR SAMMEN MED EN KVINNE

A. Nødvendigheten av riktig spørsmålsstilling

Det er ett sentralt punkt i Torgersens forklaring, og det er opplysningen om at *han var sammen med en kvinne* på det tidspunktet påtalemyndigheten mener han var på åstedet og begikk drapet.

Dette spørsmålet har *indirekte* betydning for drapet i den forstand at hvis Torgersen lyver på dette punkt, betyr dette at han for så vidt har avgitt en usann forklaring. Da kan dette kan igjen indirekte bidra til å styrke påtalemyndighetens teori om at han var drapsmannen.

Påtalemyndigheten har fokusert på betydningen av at vi ikke kjenner kvinnens *identitet*. Dette er ikke et irrelevant forhold, men er et underpunkt i den overordnede drøftelse om Torgersen var alene eller ikke. På dette punkt er det viktig at vi vurderer den samlede bevissituasjonen og at proporsjonene i drøftelsen blir riktige.

B. Spørsmålets betydning for drapsvurderingen

Torgersens forklaring har ikke stor betydning for vurderingen av hvilket tidspunkt han kom hjem til Tore Hunds vei 24. Svaret på dette spørsmålet beror først og fremst på vurderingen av vitneforklaringene fra hans mor og hans søster. Disse vitneforklaringene må sammenholdes med forklaringen til Johanne Olsen.

Torgersens forklaring om at han hadde med seg en kvinne harmonerer med at ankomsttidspunktet for hjemkomst til Tore Hunds vei 24 er noe senere enn normal gangtid fra Grand-hjørnet (som Torgersen passerte ca. kl. 22.45) til bopel. «Forsinkelsen» passer med Torgersens forklaring om at han på veien møtte og snakket med en kvinne, før de gikk sammen til Tore Hunds vei 24.

Når det gjelder ankomsttidspunktet til bolig, er spørsmålet om han var sammen med en kvinne eller ikke av underordnet betydning. Dette må det tas standpunkt til på grunnlag av andre bevis, først og fremst forklaringene fra moren.

C. Spørsmålets betydning for brannstiftelsesvurderingen

Torgersens forklaring har større betydning for bevisvurderingen når det gjelder spørsmålet om brannstiftelse.

Han har som nevnt forklart at han syklet og gikk sammen med den aktuelle kvinnen til krysset Akersgaten/Prinsens gate.

I begjæringen og i senere innlegg har det vært påpekt at Torgersens forklaring er forenlig med den tid han hadde til disposisjon. Sannsynligheten for at den er riktig styrkes av at Torgersen neppe kunne gjette/bløffe og rekonstruere en forutsetningsvis fiktiv rute tilbake til sentrum – for deretter å få tiden dette tar til nøyaktig å gå opp med den tiden han hadde disponibel.

D. Bevisene må vurderes i sammenheng

Det er også viktig å understreke at spørsmålet om Torgersen var sammen med en kvinne eller ikke, bare er *en del av* det samlede bevismaterialet som gir grunnlag for å vurdere spørsmålet om hans forklaring *samlet sett* er av en slik karakter at den støtter påtalemyndighetens drapsteori.

IV DET OVERORDNEDE SPØRSMÅL: ER DET SANNSYNLIG AT TORGERSEN VILLE LYVE MED HENSYN TIL AT HAN VAR SAMMEN MED EN KVINNE FOR Å BEVISE AT HAN IKKE HADDE BEGÅTT DRAPET PÅ RIGMOR JOHNSEN?

Det vises til behandlingen i begjæringens del 3 pkt. V C, jf. s. 177 flg.

Når man argumenterer for at Torgersens forklaring er uriktig, må man ta stilling til det overordnede spørsmål om sannsynligheten for at Torgersen ønsket å styrke sin forklaring ved å lyve på seg en ikke-eksisterende kvinne.

Er dette generelt sett logisk og sannsynlig? Bløff om en fiktiv kvinne innebærer en betydelig grad av risiko. Hvis en slik bløff eller løgn ble avslørt, ville dette være et moment som ville bli brukt mot ham for det det måtte være verd.

Muligheten for å bli avslørt i forbindelse med turen hjem eller ved den senere retur til sentrum måtte fremstå som betydelig. For Torgersen måtte det derfor være en klar risiko for at en løgn om en kvinne ville bli avslørt: En observasjon av ham alene enten på vei tilbake til bolig, eller i forbindelse med returen til sentrum, ville være helt ødeleggende.

Faren for å bli avslørt fremstår som betydelig sterkere enn «gevinsten» ved å påberope seg en fiktiv og ikke-eksisterende kvinne.

Dessuten ville ikke en ikke-eksisterende kvinne kunne bekrefte hans forklaring om tidspunktet for retur til Tore Hunds vei 24: En bløff på dette punktet styrker ikke alibiet forut for ca. kl. 23.30, som er det tidspunktet som moren bekrefter at han kom hjem på.

En bløff med hensyn til en ikke-eksisterende kvinne er også uegnet for å gi alibi for den senere brannstiftelse. Det er ikke lett å se at eksistensen av en kvinne ville styrke hans forklaring for tidsrommet etter avreisen, det vil si etter ca. kl. 00.30: Han var selvsagt ikke avhengig av en kvinne for å begrunne at han forlot bopel.

Konklusjonen er således at påtalemyndighetens bløff/løgn-teori fremstår som ulogisk og som et lite egnet middel for å styrke hans troverdighet.

V NÆRMERE OM PÅTALEMYNDIGHETENS ARGUMENTASJON

A. Betydningen av «negative» bevis

Påtalemyndigheten har i sine innlegg og sin argumentasjon lagt avgjørende vekt på betydningen av kvinnens ukjente identitet, men har ikke vurdert dette spørsmålet i sammenheng med det øvrige bevisbildet. Påtalemyndigheten foretar således ingen helhetlig bevisvurdering, og proporsjonene i deres argumentasjon blir uriktige.

I tillegg legger påtalemyndigheten ensidig vekt på de *etterfølgende* omstendigheter, det vil si faktum knyttet til perioden etter pågripelsen: Betydningen av senere identifikasjon av kvinnen og Torgersens utpekning av feil kvinne under hovedforhandlingen.

Dette blir skjevt. Det som er det sentrale i Torgersens forklaring, er vurderingen av forklaringen for det tidsrommet *som tiltalen gjelder*, særlig perioden ca. kl. 23.30-00.30.

Påtalemyndigheten inviterer til en «negativ» bevisførsel: Det er *fraværet* av positive bevis for kvinnens eksistens, som påtalemyndigheten legger avgjørende vekt på. Denne formen for bevis representerer *negative* bevis, som generelt sett har lav bevisverdi. Dette i motsetning til *positive* bevis, som ville ha sannsynliggjort at Torgersen var alene, for eksempel vitner som hadde sett ham gå alene fra sentrum til Tore Hunds vei 24, eller som senere har sett han sykle alene til sentrum.

Slike positive bevis finnes imidlertid ikke i saken.

Påtalemyndigheten har selv i andre sammenhenger understreket at «negative» bevis ikke har særlig bevisverdi. Dette er bakgrunnen for at påtalemyndigheten har tilbakevist betydningen av at det ikke finnes fingeravtrykk fra Torgersen på åstedet, at det ikke finnes slam på hans sko, og at det heller ikke er andre spor som knytter han til åstedet.

Prinsipielt sett er det samme argumentasjon som påtalemyndigheten i denne forbindelse anfører, men som vi i nå *skal legge vekt på*.

Forholdet er at påtalemyndigheten overvurderer betydningen av de etterfølgende omstendigheter ved vurderingen av om Torgersen drepte Rigmor Johnsen eller ikke. Det er relativt dristig å utlede den manglende identifikasjon av kvinnen m.m. som et viktig moment for at Torgersen begikk drapet.

Under enhver omstendighet legger vurderingen av manglende identifikasjon m.m. ikke avgjørende føringer på vurderingen av de *øvrige bevis* i saken med hensyn til Torgersens forklaring – og langt mindre legger dette føringer på den totale vurdering som skal skje. Her står fraværet av de objektive bevis for henholdsvis drap og brannstiftelse helt sentralt, jf. nedenfor.

B. Torgersens bemerkninger til påtalemyndighetens vektlegging av etterfølgende forhold.

1. For det første er spørsmålet om Torgersen har en rimelig forklaring på at kvinnen ikke er identifisert, og en rimelig forklaring på andre av de etterfølgende momenter som påtalemyndigheten trekker frem?

Påtalemyndighetens argumentasjon på dette punkt er inngående drøftet i begjæringen om gjenåpning, se del 3 pkt. V G-1-5 jf. side 183-186.

Det vises videre til oppsummeringen i dokumentutdraget i innlegg av 11.01.18, jf. bilag 4 s. 74-77 og kommentarene i replikken, jf. replikkens del 4 pkt. IV D 7, jf. s. 73-74.

2. I tillegg til å påvise at de forhold som påtalemyndigheten trekker frem på dette punktet har en lav bevisverdi, må man vektlegge Torgersens øvrige forklaring: Som kjent inviterte han uttrykkelig til at påtalemyndigheten skulle kontrollere at han hadde en avtale med den aktuelle kvinnen dagen etter på Teatersalen, og hans opplysninger om at han – sammen med kvinnen – syklet forbi Sørli drosjeholdeplass, hvor det ikke var biler inne etter det Torgersen opplyste. Dette kunne også kontrolleres. Begge disse elementene i hans forklaring styrker at den er korrekt også på andre punkter.
3. Videre må man hensynta at det *var* en kvinne som meldte seg og opplyste at hun var den aktuelle kvinnen. Det vises til oppringning til politiet 13. desember 1957 – jf. referat av denne samtalen inntatt i bilag D til begjæringen nr. 18, se side 98.

Oppringningen er et sterkt bevis på kvinnens eksistens. Den eneste muligheten påtalemyndigheten har til å bortforklare denne oppringningen, er at det var Torgersens søster som ringte, noe som fremstår som en ren spekulasjon.

4. Når vi vurderer de etterfølgende omstendigheter samlet tilsier en *isolert vurdering* av denne delen av beviskjeden at det er lav sannsynlighet for påstanden om at Torgersen forklarer seg usant. Langt mindre er denne påstanden et støtteargument for at Torgersen drepte Rigmor Johnsen.

Men det sentrale er at påtalemyndighetens tolkning av de etterfølgende omstendigheter er i motstrid med de tidsnære bevis, jf. nedenfor under pkt. V.

VI VAR TORGERSEN SAMMEN MED EN KVINNE – DEN NÆRMERE ANALYSE AV DE «TIDSNÆRE» BEVIS

De etterfølgende forhold som er drøftet ovenfor under pkt. V må ses i sammenheng med bevisene for at Torgersen var sammen med en kvinne i den perioden som *tiltalen dekker*, det vil si frem til ca. kl. 00.53. Dette er de «tidsnære» bevis, som er de sentrale ved vurderingen av om Torgersen var alene eller ikke.

A. Utgangspunktet

Vi minner om utgangspunktet som er gjennomgått ovenfor under pkt. III, hvor det ble fremhevet at påtalemyndighetens påstand om at Torgersen prøvde å skaffe seg alibi ved å lyve på seg et møte med en kvinne fremstår som usannsynlig og lite egnet til å oppnå det ønskede formål – og med betydelige muligheter for å bli avslørt.

B. Omstendighetene ved ankomst

Det vises til gjennomgangen av bevisene som er knyttet til Torgersens ankomst, jf. ovenfor. I den grad Torgersens forklaring i det hele tatt skal trekkes inn ved vurderingen av ankomsttidspunktet,

er dette – som påvist ovenfor – heller et moment som tilsier at hans forklaring er riktig, enn det motsatte.

Torgersens forklaring er her i overensstemmelse med sakens øvrige bevisligheter. Uansett har ikke påtalemyndigheten *sannsynliggjort* at hans forklaring for så vidt gjelder denne delen av beviskjeden, er uriktig.

C. Opphold på bolig

Det vises særlig til begjæringens del 3 pkt. V B, jf. s. 175-176.

Den neste perioden er perioden ca. kl. 23.30-00.30 og spørsmålet er hva den øvrige bevisførsel tilsier med hensyn til om Torgersen var alene eller ikke.

Forholdet er også her at Torgersens forklaring støttes av sakens øvrige bevisligheter, i første rekke forklaringen fra hans mor, som hørte at det var en person i 2. etasje, *samtidig* som Torgersen var i 1. etasje.

Påtalemyndighetens teori om at Torgersen bløffet med hensyn til at han var alene, kan ikke bortforklare Dagmar Torgersens forklaring om hva hun *hørte*.

D. Forholdene ved avreise

Som påpekt gjentatte ganger er dette et av sakens helt sentrale poeng når det gjelder vurderingen av Torgersens forklaring.

Forklaringen fra Torgersens mor og søster, sammenholdt med Torgersens egen forklaring, viser helt klart at det må ha vært to personer som forlot Tore Hunds vei 24 ca. kl. 00.30 gjennom to forskjellige utganger. Videre har både mor, søster og bror forklart at de hørte skritt, som måtte skrive seg fra en kvinne.

Dette punktet er og blir påtalemyndighetens akilleshæl, som ikke kan bortforklares på en troverdig måte. Det vises i denne forbindelse til begjæringens del 3 pkt. V B 3, jf. s. 176-177.

Påtalemyndighetens forsøk på å bortforklare Torgersens anførsler er tilbakevist i replikkens del 4 pkt. IV D 7, jf. s. 72.

Torgersens forklaring, herunder at han ikke var alene, støttes således på en avgjørende måte når det gjelder denne delen av kronologien.

Heller ikke her kan påtalemyndighetens bortforklaring om at forklaringene kan skyldes bløff tas til følge.

E. Syklet Torgersen til Akersgaten/Prinsens gate?

Det vises til behandlingen i begjæringen og senere, hvor det er sannsynliggjort at Torgersens forklaring ikke er i strid med det øvrige bevisbildet.

Har han syklet til Grønland, og deretter gått til Prinsens gate, har han også hatt med seg en kvinne. I motsatt fall blir turen til Akersgaten meningsløs.

Det vises til Nils Erik Lies analyse, inntatt i Bilagsbind C, vedlegg 1b, jf. s. 17-27.

F. Konklusjon

Vi kan da oppsummere hele perioden som refererer seg til de tidspunktene som tiltalen behandler. Vi kan konkludere med at Torgersens forklaring harmonerer med sakens øvrige bevisligheter, og at det er sannsynlighetsovervekt for at den er riktig.

Under ingen omstendigheter kan denne delen av bevisførselen tjene som bevis for at Torgersen sannsynligvis har forklart seg uriktig – og at det slik sett representerer et tilleggsmoment som tilsier at han drepte Rigmor Johnsen.

VII OPPSUMMERING

Gjennomgangen av pkt. IV, V og VI viser at påtalemyndigheten ikke kan sannsynliggjøre at Torgersen har forklart seg feil med hensyn til at han hadde med seg en kvinne.

Dette innebærer at kommisjonen heller ikke kan legge til grunn at det er sannsynliggjort at Torgersens forklaring er uriktig. Tvert imot er det en rekke elementer i forklaringen som i seg selv viser at den er korrekt.

Og når det er tilfelle, har Torgersens forklaring ingen bevisverdi for at han er skyldig. Forklaringen må sees i sammenheng med fraværet av fellende positive bevis, og underbygger således at han ikke var drapsmannen.

Påtalemyndigheten foretar som påvist ikke en totalvurdering, men legger ensidig vekt på en gal fortolkning av de etterfølgende omstendigheter. Påtalemyndigheten inviterer således til en drøftelse som ikke har de riktige proporsjoner med hensyn til hva som er viktig og hva som er mindre viktig – og tar heller ikke hensyn til helheten.

VIII BETYDNINGEN AV KONKLUSJONEN MED HENSYN TIL OM TORGERSEN VAR ALENE ELLER IKKE

Også her kan vi dele vurderingen av drapsspørsmålet og brannstiftelsesspørsmålet.

Torgersens forklaring både i sin alminnelighet og det spesielle spørsmålet om han hadde med seg en kvinne eller ikke, er intet støtteargument for påtalemyndighetens drapspåstand, jf. tiltalens pkt. I og II.

Torgersens forklaring kompenserer ikke mangelen på objektive bevis slik som vi har gjort detaljert rede for i gjennomgangen av de bevis som knytter seg til drapsspørsmålet. Forklaringen med hensyn til at han var sammen med en kvinne er således ikke et bevis for at han var i Skippergaten 6b på tidspunktet for drapet og overstyrer ikke på noen måte sakens øvrige bevisligheter.

Det samme er tilfelle for så vidt gjelder vurderingen av brannstiftelsen. Vi har ovenfor påvist at det heller er sannsynlighetsovervekt for at Torgersen har forklart seg riktig med hensyn til at han var sammen med en kvinne, enn det motsatte.

Uansett er konklusjonen at Torgersens forklaring isolert sett, for så vidt gjelder denne delen av kronologien, ikke er et støtteargument for påtalemyndighetens påstand om at han anstiftet brannen.

Torgersens forklaring er kort og godt ikke et moment som influerer på det samlede bevisbildet på en måte som slår ut i hans disfavør, når man skal foreta en helhetsvurdering av om han var brannstifter eller ikke, tvert imot.

IX AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

Vi har i nærværende analyse understreket betydningen av å se Torgersens forklaring i sammenheng med sakens øvrige bevisligheter, og at man ikke mister sansen for proporsjoner med hensyn til hvilke momenter som er sentrale ved bevisvurderingen.

Nærværende analyse er en ny analyse i forhold til det som tidligere er blitt anført i forbindelse med hovedforhandlingen i 1958 og i forbindelse med etterfølgende begjæringer om gjenopptakelse/gjenåpning, som domstolene og Gjenopptakelseskommisjonen har tatt stilling til.

Det må være grunnlag for å anføre at tidligere drøftelser av denne delen av bevisskjeden har vært basert på en mangelfull overordnet analyse av problemstillingene og en mangelfull og overfladisk bevisvurdering.

I forhold til straffeprosessloven § 392, annet ledd representerer vår konklusjon en «særlig grunn» som inngår i beslutningsgrunnlaget ved vurderingen av om vilkårene for gjenåpning etter denne bestemmelse er tilfredsstillende.

I forhold til straffeprosessloven § 391 nr. 3, er en ny analyse en «ny omstendighet» i lovens forstand og skal inngå i vurderingen av om den samlede bevissituasjon er av en slik karakter at den er «egnet til å føre til frifinnelse».

Uansett er forklaringen en del av det øvrige bevis materialet, og skal derfor uansett hensyntas.

25.3.2019,

Cato Schiøtz